

Reactie op het verhaal van Tijs van den Brink door Ds. Marco Batenburg (Preses Generale Synode van de PKN)

Inspiratieconferentie GZB, HGJB, IZB – 5 november 2021

Afgelopen zaterdag hield professor Heino Falcke de Protestantse lezing over duurzaamheid. Een belangrijk thema, want de klimaatproblemen stapelen zich op. Het is vijf voor twaalf voor deze wereld. Ik citeer hem:

In HP/de Tijd las ik vorige week “Er is niets om hoopvol over te zijn. Niet over het klimaat, niet over de politiek en niet over de maatschappij. “De contouren van een mogelijke burgeroorlog tekenen zich af in vrijwel alle westerse landen, inclusief Nederland.”

Van dit soort uitspraken schrik ik dan. Ik schrik niet van de verschrikkelijke feiten, ik schrik van de depressieve houding. We hebben de grootste welvaart van alle tijden. Wij hebben de meest geavanceerde technologieën. Wij hebben de slimste wetenschappers. Wij hebben alle mogelijkheden maar koesteren dit soort suïcidale gedachten? Blijkbaar is er niet een gebrek aan kennis in onze maatschappij maar een gebrek aan hoop.

Het ontbreekt ons niet aan kennis, maar aan hoop. De toekomst is geen bedreiging maar een kans. Want, zegt Falcke verderop in zijn lezing, de toekomst is van God. Mij trof dat Falcke volstrekt reëel was over de zorgen voor deze aarde, maar dat de toon van zijn betoog niet alarmistisch was, maar hoopvol. Kijkt u de lezing vooral zelf nog even.

De reden dat ik hem vanmiddag noem, ligt hierin. Ik zat al luisterend namelijk met het verhaal van Tijs in mijn hoofd. In dat verhaal treft me de urgentie. Er is veel dat de kerk zich moet aanrekenen. Haar defensieve omgang met de cultuur, de ambivalente houding tegenover de wetenschap, het onvoldoende aansluiten bij de vragen van deze tijd.

De secularisatie is een massief probleem, en in welke context je je als christen ook bevindt – op de biblebelt of daarbuiten – we hebben hier allemaal mee te maken. Het verhaal dat Tijs vertelt is een bekend verhaal, maar het gaat nog steeds door. En ook als ik het vandaag voor de zoveelste keer hoor, raakt het me opnieuw. Omdat het zo pijnlijk is, zo verdrietig. Het lijkt of niemand de sleutel heeft om eruit te komen. We zien dat in de Protestantse Kerk veel gemeenten bevangen zijn door kramp vanwege de krimp. Hoe houden we het vol? Wat is onze toekomst? Corona heeft die vragen nog verscherpt. Want komen de kerkgangers weer terug? Of houden we nog een kleinere groep over?

In de nieuwe visienota van de PKN ‘Van U is de toekomst’ wordt de realiteit waarin we ons als kerk bevinden volstrekt ernstig genomen. Gemeenten worstelen met vragen of ze jongeren kunnen bereiken. Of ze een predikant kunnen blijven betalen. Of ze bestuurskracht weten te houden. Hoe ze de dertigers en veertigers kunnen betrekken. Hoe ze van betekenis kunnen zijn voor de context van stad of dorp waarin ze kerk zijn.

* * *

Wat is de weg die in deze context van ons als kerk wordt gevraagd? Ik zou het zo willen verwoorden: het komt in onze tijd aan op een spiritualiteit van ontvankelijkheid, waakzaamheid en concentratie op God.

Laat ik proberen die drie woorden wat verder uit te werken.

Ontvankelijkheid

Ontvankelijkheid heeft daarmee te maken dat we in de kerk leven van het geschenk. De visienota van de PKN spreekt over genade als grondtoon voor het kerkzijn. Dat kan klinken als een platgetreden paadje. Maar hoort het ook niet bij onze theologische traditie om ook zulke theologische grondwoorden als genade telkens weer te herijken? In de kerk leven we van genade. Van dat wat we van Christus ontvangen. Liefde, vergeving, correctie, wijsheid, hoop. Bij zo'n spiritualiteit van ontvankelijkheid horen open handen. En is dat ook niet wat deze tijd van ons vraagt. Open handen, omdat we opnieuw ontdekken dat we in ons kerkzijn helemaal op God en zijn genade zijn aangewezen. Zo'n houding kan ons midden in alle vragen ook een diepe ontspanning geven: "Heer, het is uw kerk, ik ga nu slapen." (paus Johannes XXIII)

Waakzaamheid

Bij waakzaamheid denk ik aan de alertheid om op te merken wat God doet en zal gaan doen. Want de toekomst is van God. Maar ook het heden is van Hem! God kan ook hier en nu nieuwe dingen doen. Een bijbeltekst die al jaren met me meegaat is Jesaja 43: 19, waar God zegt: "Zie, Ik ga iets nieuws verrichten, nu ontkiemt het – heb je het nog niet gemerkt?" Dus waakzaam zijn op wat God hier en nu, ook in de gebrokenheid, al aan het doen is.

Maar intussen ook waakzaam zijn als het gaat om bedreigingen waar de kerk mee te maken heeft. Daarbij denk ik bijvoorbeeld aan wat Tijs noemt over "verdediging op orde". Dat jongeren de aansluiting verliezen is intens pijnlijk. De documentaire "De dochter van de dominee" maakte dat onlangs weer heel indringend zichtbaar. Als kerk zijn we geroepen om een opgroeiende generatie vertrouwd te maken met het christelijk geloof. Hen in te wijden. Kinder- en jeugdwerk, catechese, ontmoetingsmomenten rond de erediensten zijn daarin van levensbelang.

Een spiritualiteit van waakzaamheid helpt ons om telkens weer te letten op de uitdagingen waar de christelijke gemeente in deze tijd voor staat.

Concentratie op God

Daarbij denken we misschien als vanzelf aan ons samenkomen op zondag. Daar vindt de liturgie plaats. Velen van ons hebben in het afgelopen jaar het gemis van de zondagse diensten ervaren. Thuis verbonden zijn is echt anders dan naar een gebouw toegaan, een ruimte die is ingericht op de ontmoeting met God, daar samenkomen met de gemeente. Ik hoop dat dat een les is die we weten vast te houden.

Toch denk ik bij concentratie op God ook nog aan iets anders. Want kerk-zijn is meer dan op zondag samenkomen. Slechts een klein deel van onze tijd besteden we aan het samen met anderen God eren en over Hem leren. Veel meer tijd besteden we in de wereld. De visienota spreekt van twee altaren. "De kerk heeft twee altaren. Het ene staat in de kerk, het andere te midden van de armen, van hen die lijden en in nood verkeren." (Johannes Chrysostomus, 4^e eeuw). We maken deel uit van een geloofsgemeenschap, maar staan ook midden in het leven. God liefhebben kan niet zonder gevolgen blijven voor onze omgang met de mensen die God op onze weg brengt.

Als het gaat over de betekenis van de kerk in de samenleving zie ik hier echt grote uitdagingen liggen. Want worden we in de kerk wel echt toegerust om 24/7 christen te zijn?

Over die verbinding van de zondagse liturgie met de liturgie van het alledaagse leven zouden we het veel vaker moeten hebben. Omdat concentratie op God niet los kan staan van concentratie op dit alledaagse leven.

* * *

Terug naar het verhaal van Tijs. Ik heb het gehoord als een eerlijke spiegel. Er zijn veel zorgen, en de kerk staat er niet goed voor in de publieke beeldvorming. Verhalen over de kerk in de media laten vooral de negatieve kanten zijn. En dominees komen er ook niet goed vanaf.

Laten we als reactie echter ook geen calimero-complex ontwikkelen. Ook in de afgelopen anderhalf jaar zijn door de kerk betekenisvolle initiatieven ontwikkeld. Ik denk aan het diaconale platform "Niet alleen", maar ook aan alles wat in plaatselijke gemeenten gedaan werd om de eredienst voortgang te laten vinden. Om zich uit te strekken naar mensen die geïsoleerd raakten. We hoeven ons niet door de media de maat te laten nemen.

En dat niet alleen omdat we er positieve verhalen tegenover kunnen stellen. Maar ook en vooral omdat we als kerk weten van een ander perspectief. Met welke lens kijken we nog meer naar onszelf? Durven we dat ook te doen door Gods ogen? Dat is toch het hart van ons kerk-zijn? Onze identiteit ligt niet in hoe anderen naar ons kijken, maar in hoe God naar ons kijkt. En in wat Hij ons uit liefde schenkt. We leven van de verwondering. Ja, er zijn veel donkere wolken. Maar we weten wat er achter de wolken te zijn is. De zon van Gods liefde maakt me ondanks alle zorgen en vragen en twijfels, toch hoopvol voor de kerk.

Ook ik wil afsluiten met het verhaal van de Nieuwe Kerk. Een prachtig verhaal, over gemeentegroei als vrucht van het gebed. Maar iemand vertelde me deze week over het moment dat ds. Wim Bouw in Utrecht begon. Het was eind jaren '80 en hij werd predikant in een gemeente die nog 1 jaar zou hebben, en dan zou worden gesloten. Een uitzichtloze situatie. Maar ds. Bouw geloofde in toekomst gemeente. Hij ging ervoor bidden, intensief. En nee, dat gebed droeg niet gelijk vrucht. Er volgde 10 jaar lang geploeter in de marge. Wat bleek nodig? Een lange adem. Geestelijke 'Ausdauer'.

Veel gemeenten in onze tijd bevinden zich nu in de situatie waarin de Nieuwe Kerk zich 30 jaar geleden bevond. Zeker, er gebeuren mooie en goede dingen. Maar de teruggang slaat om zich heen. Er is veel dat me de moed beneemt. Kerk-zijn lijkt soms vechten tegen de bierkaai. Hoe houden we het vol? Hoe verliezen we de moed niet?

Door de *hoop* niet te verliezen. Het vraagt geloof om in deze tijd, in deze situatie waarin we ons als kerk bevinden, de hoop te bewaren dat God de dingen anders kan maken. De toekomst is van Hem! Laten we volharden in de hoop en in het gebed. Of ook wij dan volle balkons, volle kerken terugzien? Wie zal het zeggen. Maar dit is zeker: Gods werk gaat door, dwars door de grootste weerstand heen.